

JAVIER BORRÀS ARUMI

Periodisme, censura i el repte d'un futur comú amb la Xina

Per què és important parlar dels mitjans de comunicació a la Xina? No és un fenomen massa concret? Per què no optem per tractar l'economia o la geopolítica del país, és a dir, temes realment decisius? Quin valor pot aportar concentrar-nos en aquest sector?

Entendre el panorama dels mitjans de comunicació a la Xina és important per dos motius. En primer lloc, perquè ens serveix com a porta d'entrada secundària per a entendre fenòmens de l'economia, la política i la societat xinesa als quals, segurament, no arribaríem abordant de manera directa aquests «temes importants». Un exemple: ja fa uns anys, al sud de la Xina, una periodista local em va explicar una anècdota que em va gravar al cap la importància que les jerarquies tenen en aquest país. Mentre xerràvem de manera informal, es va posar a explicar-me quin era el principal motiu d'acomiadament al seu mitjà. No era escriure sobre temes polèmics o cometre alguna falta deontològica. La causa principal, em va assegurar, era equivocar-se en el nom o el càrrec d'un dirigent polític. Els càstigs anaven variant: des d'alguns dies d'expulsió per un error sobre un líder local fins a l'acomiadament en cas dels alts càrrecs de Pequín. De manera tangencial, a través del periodisme, podia entendre millor com funcionava l'autoritat política i social del país. Dubto que hagués trobat aquest angle tan il·lustratiu si simplement m'hagués posat a llegir el típic manual sobre el funcionament del Partit Comunista. Entendre

Javier Borràs Arumí és periodista i excorresponsal a Pequín. És autor de *Roja y gris* (Madrid, Alfabeto Editorial, 2019), llibre on tracta la seva experiència a la Xina. Actualment publica a *Jotdown*, *Esglobal*, *El Mundo* o *Política Exterior*, entre d'altres

el periodisme a la Xina ofereix tota una sèrie de ramificacions que engloben tot el país i van més enllà dels mitjans de comunicació.

En segon lloc, entendre el periodisme a la Xina no només ens serveix per a comprendre aquest país, sinó també a nosaltres mateixos. La peça clau d'aquesta connexió és el corresponsal. Malgrat les xarxes socials, YouTube o els vincles familiars o d'amistat a llarga distància, la majoria de la nostra població coneix la Xina a través dels mitjans de comunicació. Interpretem la societat xinesa i ens en construïm una imatge a través dels corresponsals. Per tant, entendre la situació i predisposició dels periodistes estrangers al país ens permet posar en perspectiva tot el que hem après de la Xina a través del món mediàtic. Podríem fer la comparació amb una aixeta: l'aigua que bevem és la informació que ens arriba i el periodisme és el filtre per on passa. Inspeccionar com està funcionant aquest filtre és important, perquè l'aigua que bevem haurà passat necessàriament per allà. També ens permet ser crítics amb les imatges generals sobre la Xina que tenim. Hi ha un experiment, en aquest sentit, que és interessant fer: pregunteu a un amic on són les ciutats més contaminades del món. És probable que la majoria respongui que a la Xina. Potser una minoria més informada respondrà correctament: l'Índia. Com és que seguim pensant en la Xina com el gran exemple de país contaminat? Per què encara és un concepte que, automàticament, relacionem amb ciutats com Pequín? La importància dels corresponsals en la pervivència (o no) d'aquesta visió és òbvia.

El periodisme xinès pot ser evasiu i, per a molta gent, cosa de poc interès. Però per a mi ha estat una eina clau per a entendre la Xina i el seu poder. El primer diari xinès que vaig llegir en paper va ser el *Global Times*, el mitjà oficial més polèmic del país. Poc després d'arribar a Pequín per a treballar com a periodista, vaig veure que si no em posava les piles amb l'idioma tindria molts problemes, no només a la feina, sinó en el meu dia a dia. Vaig decidir apuntar-me a una acadèmia que m'havia recomanat una companya de feina. Després de donar voltes i voltes amb la meua bicicleta, preguntar a tres o quatre persones i mirar uns vint cops el mapa del mòbil, vaig poder trobar l'escola d'idiomes, mig amagada en un pis rodejat de restaurants i just davant d'un luxós centre comercial. En arribar-hi, em van demanar que esperés una estona assegut en una saleta, on podia beure te o cafè. A la taula hi tenien el *Global Times*. Vaig decidir donar-hi una ullada. El disseny del diari no era massa diferent del de la premsa occidental —com sol passar a la majoria de països del món. Va ser l'interior el que em va sorprendre. Des que havia arribat a la Xina, sempre havia llegit el *Global Times* «de segona mà» i no de manera directa: molts mitjans occidentals en citaven frases o fragments quan treia algun article d'opinió especialment nacionalista respecte d'alguna disputa geopolítica, o quan criticava governs d'altres països.

Aquests antecedents ja em trencaven una mica la imatge preconcebuda que tenia de la premsa xinesa: si tots els mitjans eren del govern, per què alguns defensaven una postura en política exterior de menys confrontació i el *Global Times* una altra? Com encaixava això amb la imatge quasi homogènia —a banda del color de la capçalera— que tenia dels mitjans xinesos? Passant les pàgines del diari, vaig arribar a un reportatge que explicava com els alumnes de moltes universitats xineses estaven absolutament fastiguejats pels exercicis esportius quasi militars que havien de fer obligatòriament cada matí. L'article explicava com molts d'ells anaven a fer aquesta educació física obligatòria i després tornaven a l'habitació, a dormir o a jugar a videojocs, i no passaven per classe en tot el dia. El reportatge no era massa patriòtic, i no em semblava gaire lògic que el govern tingués un interès especial a mostrar la joventut del país com una colla de ganduls. Malgrat que fos una anècdota, llegir aquest reportatge em va generar certes preguntes sobre els mitjans xinesos. Quines línies vermelles hi havia en els temes que podien tractar? Hi havia alguna diferència entre les desenes de capçaleres que em trobava als quioscos de Pequín, o que anava llegint per casualitat per Internet? Què podia aprendre com a corresponsal d'aquell món mediàtic tan diferent?

Passats els anys, gràcies a la lectura d'articles, *papers*, llibres o els mateixos diaris xinesos, he pogut fer-me una certa idea de com funciona la premsa xinesa i de quina és la seva relació amb el govern. També, des de la banda dels corresponsals, he pogut veure com un mateix fenomen —la censura— ens afecta de manera diferent als periodistes estrangers en comparació amb els reporters xinesos. Però també quines diferències tenim en la manera de veure el periodisme —i les semblances, que també n'hi ha moltes. Com fenòmens dels quals es parla molt a Occident, com les *fake news* o el sensacionalisme, afecten la premsa xinesa d'una manera no tan diferent de la nostra. I els efectes que la revolució digital ha tingut en tots aquests àmbits, agafant formes inesperades en el cas xinès.

Mitjans xinesos i mitjans estrangers. Un mateix ecosistema. Ara veurem com es relacionen.

COM SÓN ELS MITJANS DE COMUNICACIÓ A LA XINA?

La imatge preconcebuda que es té sobre els mitjans de comunicació xinesos sol ser soviètica i doctrinària. En pensar sobre canals de televisió xinesos, molta gent podria imaginar-se quelcom similar als de Corea del Nord, o l'oferta d'un quiosc xinès com un munt de *Pravdas*. La situació és diferent. Molta gent se sol preguntar si la Xina és una economia comunista o capitalista: aquesta confusió també és pertinent si pensem en els seus mitjans. En els dos casos, no hi ha una resposta clara.

Per entendre millor aquesta dualitat, sol ser útil anar a un quiosc xinès. Allà hi veiem des de diaris seriosos amb una estètica occidentalitzada fins a d'altres que ens poden generar reminiscències maoistes. També revistes infantils ensucrades, portades on apareixen les celebritats de moda, exemplars repassant les últimes tendències del món del motor o revistes analitzant en detall els mercats financers. La varietat estètica és immensa.

Tots aquests mitjans, però, són propietat de l'Estat. El percentatge de propietat estatal varia, però sempre ha de ser majoritari. Això no vol dir que els continguts i el discurs siguin homogenis. No som a l'època de Mao. Una de les causes principals de la varietat és el mercat. Encara que tots els mitjans són propietat de l'Estat, això no els dispensa de l'obligació capitalista de generar beneficis i ser rendibles. De fet, la majoria han d'aconseguir-ho de manera estricta, i això implica atraure l'atenció del lector en un mercat on hi ha molta oferta.

L'estratègia del discurs, per tant, ha de ser variada. S'ha de conjugar la propietat del govern amb les forces del mercat. Això genera fenòmens —per exemple en el camp dels diaris generalistes— on hi ha periòdics més enfocats a seguir la «línia de Partit» de manera oficial, recopilant esdeveniments polítics, cimeres o estratègies econòmiques —el *Renmin Ribao*, o *Diari del Poble*, n'és el gran exemple—, mentre que d'altres tenen una línia editorial més «comercial», amb una presència més gran de successos o de seccions d'entreteniment amb més ganxo entre les masses. Sol passar que un diari de «línia de Partit» estigui vinculat a un de «comercial», cosa que fa que el segon s'encarregui de guanyar diners per a sostenir el primer, que té una funció més directament política.

Tots els mitjans de comunicació xinesos, aleshores, són estatals? La resposta, en l'època digital, no és tan clara. Un format que té molta popularitat entre els internautes del país són els anomenats «difusors virtuals privats». Un exemple popular és el portal *Sina*. No es tracta de mitjans en si, sinó de portals que seleccionen notícies que han fet altres mitjans. La seva propietat és privada i això implica limitacions: no poden escriure notícies pròpies ni tenir periodistes treballant-hi. Econòmicament, això no sembla que sigui un problema: aquesta mena de portals estan guanyant enormes quantitats de diners, i fins i tot hi ha mitjans tradicionals que implanten estratègies perquè les seves notícies siguin seleccionades per aquests portals virtuals, cosa que els dona molta més difusió.

Malgrat aquestes diferències quant a propietat o estratègia empresarial, quines similituds hi ha entre tots aquests mitjans xinesos? Què implica la seva subordinació a l'Estat? Tenen algun paper polític o social assignat —o autoassignat?

Hi ha dues missions clau que els mitjans xinesos han de complir: promoure la «línia de Partit» i contribuir a l'estabilitat nacional. Són dos conceptes més abstractes i flexibles del que es pot pensar. Això fa que sota aquests mateixos valors puguin existir, alhora, mitjans clarament propagandístics i d'altres que exerceixen un periodisme crític quasi a les fronteres del sistema —cosa que veurem més endavant.

Promoure la «línia de Partit» vol dir informar, interpretar el món i prioritzar la informació sobre la base de les grans directrius escollides pel govern central. Aquesta «línia de Partit» pot anar des de la revolució socialista de Mao o les reformes econòmiques i d'obertura de Deng Xiaoping fins a la lluita per una posició internacional decisiva en el cas actual de Xi Jinping. La «línia de Partit» també se centra en polítiques més concretes, i decideix quins són els grans problemes del país i els objectius prioritaris per a la nació. En el cas de Xi, hi ha temes que tenen un paper destacat, com la campanya anticorrupció, la Nova Ruta de la Seda o la lluita contra la pobresa extrema. Parlar d'aquests temes i fer que la població els vegi com a prioritaris és un paper essencial dels mitjans.

D'altra banda, tots els mitjans xinesos han de promoure l'estabilitat política, econòmica i social. Aquest valor, en molts casos, es prioritza per davant d'altres com ara la transparència, la denúncia o la proliferació de múltiples punts de vista. Està estretament vinculat a la censura i a les línies vermelles que imperen en la professió —de les quals parlarem més endavant. Allò de què es pot parlar és tasca dels mitjans. Però allò de què no es pot parlar, també —ells són una peça clau per evitar aquests temuts desequilibris interns. Malgrat tot, l'estabilitat no és un valor amb unes normes clares i estrictes, sinó una percepció que permet diversos graus de maniobra per al periodisme més crític.

Quins són els graus de flexibilitat que podem trobar en aquests dos grans valors, és a dir, la línia de Partit i l'estabilitat? Una classificació que pot ser interessant és la de «mitjans oficials» i «mitjans a la frontera». Els dos models funcionen sota el sistema, però parteixen de visions diferents a l'hora d'entendre el periodisme. Entre els «mitjans oficials» situariem al gran canal xinès CCTV, o els ja esmentats *Diari del Poble* o *Global Times*. Com ja he explicat abans, entre aquests mateixos mitjans també hi ha diferències. Fa uns mesos, per exemple, vaig veure un debat a CCTV sobre el conflicte entre el Pakistan i l'Índia. Hi havien convidat un expert d'ambdós països i un professor universitari xinès. Una famosa presentadora xinesa conduïa el programa, posava ordre entre els convidats i marcava la pauta del discurs. Era un format molt semblant al de, per exemple, la CNN, on sota l'aparença d'un debat plural i una conducció neutral es donaven per descomptats una sèrie de valors en les relacions internacionals —en aquest cas no els de Washington, sinó

els de Pequín. Si un agafava exemplars del *Global Times* que parlessin sobre aquest mateix tema, la posició era més procliu a l'opinió i marcadament pro-Pakistan, l'aliat tradicional de la Xina —una mica com hauria passat en un diari conservador nord-americà. Dos mitjans xinesos «oficials», alineats amb la visió del govern a l'hora d'interpretar el món i els valors que vol promoure, adoptaven dues posicions diferents, però sempre dintre d'un camp comú preestablert.

Malgrat aquestes diferències, però, els «mitjans oficials» són previsibles en la majoria de les seves posicions, i el seu alineament sol ser amb el *mainstream* dintre del Partit Comunista —recordem que dintre d'aquest competeixen i negocien diverses faccions. La posició d'aquests mitjans oficials és més aviat «patriòtica» respecte al que consideren els interessos de l'Estat i del Partit, per davant d'altres valors, com ara el dret a la informació per part dels ciutadans o la crítica a les elits polítiques i econòmiques. En aquest sentit, els «mitjans oficials» sempre solen anar un pas darrere del poder: és el govern qui decideix cap a on aniran. Aquells el segueixen i amplifiquen el seu missatge de maneres variades.

Tenim, però, d'altra banda, l'anomenat «periodisme crític» xinès, allò que he qualificat abans com a «mitjans a la frontera». La diferència amb l'anterior és que aquest «periodisme crític» sol estar guiat per valors de denúncia social i intenta anar per davant de l'Estat en les seves investigacions i reportatges. Sol adoptar les posicions més liberals dintre del Partit Comunista i negocia constantment amb el poder per superar els límits respecte del que es pot parlar i del que no. No és un periodisme opositor o dissident, sinó un que juga amb les fronteres d'allò que està permès perquè sap que és l'única manera de sobreviure en l'ecosistema mediàtic xinès —i alhora de tenir un impacte social real entre la població.

La seva posició al marge del periodisme «oficial» xinès —i alhora dels cercles dissidents contra el Partit— fa que la seva postura crítica sigui poc coneguda més enllà de la mateixa Xina. Recordo que el primer cop que vaig sentir a parlar d'aquest reporterisme a la frontera va ser llegint el llibre d'un excorresponsal de *The New Yorker* a la Xina, Evan Osnos. L'autor hi explicava la posició ambigua de l'editora Hu Shuli de la revista *Caijing*, un dels exemples d'aquest periodisme xinès que buscava els límits del sistema. Gràcies a aquella lectura vaig poder començar a endin-sar-me en altres capçaleres com *Caixin*, *Nanfang Zhoumo*, *Sixth Tone* o *The Paper*. El que fa especials tots aquests mitjans és que han dut a terme investigacions sobre corrupció, problemes mediambientals, escàndols sanitaris o irregularitats laborals que serien impensables en altres diaris xinesos.

Com ho aconsegueixen? Mitjançant contactes polítics i la reinterpretació dels valors de la «línia de Partit» i d'«estabilitat» dels quals ja he parlat. Un exemple:

suposem que periodistes d'un d'aquests mitjans crítics han descobert un cas de corrupció en un govern local o provincial. Destapar els errors del poder, en principi, no seria quelcom permès, ja que afectaria el valor bàsic de l'estabilitat social —atès que podria generar protestes i disminuir la confiança dels ciutadans respecte al seu govern. Però, en canvi, si s'enquadra aquesta investigació periodística en la «línia de Partit» de la lluita contra la corrupció i es busquen suports entre les elits del govern central —que potser també estan interessades a atacar aquestes males pràctiques, però desconeixien el cas que han descobert aquests periodistes—, la investigació d'aquest mitjà crític pot continuar endavant. El mateix pot passar en descobrir irregularitats laborals o mediambientals d'una important empresa. A vegades, imposar la censura no es veu, per part del poder, com la solució amb un resultat més òptim. Un excés de restricció informativa pot augmentar la inestabilitat entre la població, que no veu una resposta de les autoritats a les seves queixes i preocupacions. El «periodisme a la frontera» xinès busca aprofitar-se de tots aquests factors per a tirar endavant les seves investigacions, anòmales en una premsa nacional generalment conformista.

Veure aquestes diferències entre mitjans xinesos ens pot servir per entendre que hi ha una pluralitat de valors i maneres d'entendre la mateixa feina, malgrat l'ecosistema limitat en el qual tots actuen. Com en molts altres àmbits de la vida xinesa, aquesta multiplicitat de valors no se sol explicitar de viva veu, sinó que en molts casos es discuteix de manera discreta en petites trobades a universitats o durant reunions entre col·legues. Però els resultats periodístics, les notícies que podem llegir en aquests mitjans, parlen per si soles i ens mostren aquestes diferències.

Això no vol dir que, encara que alguns mitjans xinesos tinguin aspiracions liberals semblants als diaris occidentals, el seu contingut arribi a ser el mateix. Hem comentat que hi ha algunes línies vermelles que són difuses, però n'hi ha d'altres que el govern xinès deixa ben clares. El tractament de les minories a Xinjiang i al Tibet, el monopoli del poder del Partit Comunista o el conflicte amb Taiwan són assumptes dels quals poques vegades es permet una dissensió mínima respecte al discurs oficial. Qui sol tractar aquests temes dintre del sistema mediàtic xinès són els mitjans «oficials». Els mitjans més crítics directament els eviten, i posen els seus esforços en àmbits on les línies vermelles són menys clares i l'impacte pot ser molt més efectiu —i, alhora, el risc de ser escapçats molt menor.

ELS PERILLS DEL PERIODISME XINÈS

Des de l'exterior, el primer problema que podem intuir en l'exercici del periodisme a la Xina és la censura. És una percepció encertada, alhora que incompleta. L'econo-

mia de mercat i l'eclosió dels mitjans digitals també han creat problemes a la Xina que no són massa diferents dels que pateix Occident. Els perills del periodisme xinès tenen una doble cara nacional i global.

El principal obstacle intern per al reporterisme xinès és la censura. Aquesta adopta múltiples formes, graus i estratègies. Encara que el govern central és qui escull i planifica les estratègies de vigilància i censura, moltes vegades no és ell qui les executa de manera directa. En diverses xarxes socials xineses, per exemple, la censura de certs temes i el bloqueig d'usuaris s'efectua, en moltes ocasions, a través d'empreses privades especialitzades a rastrejar converses que puguin ser considerades «perilloses». Bàsicament, la xarxa social externalitza la funció de censura; una altra empresa l'ajuda a eliminar continguts que podrien generar-li conflictes amb les autoritats si es tornessin virals o continguessin missatges especialment subversius. Per tant, no hem d'imaginar la censura només com la funció d'un departament concret del govern xinès, sinó com una xarxa extensa en què participen tant el sector públic com el privat.

En el cas dels mitjans de comunicació, en cada un d'ells hi ha d'haver un representant de les autoritats fent una tasca de supervisió i vigilància dels periodistes i els continguts. Això no vol dir que exerceixi una direcció diària de totes les notícies del diari: el que s'ha de dir i el que no es pot dir, en molts casos, ja va integrat en la mateixa rutina periodística. L'autocensura, més que l'amenaça, és l'oli que fa rodar tot aquest mecanisme. En el cas del periodisme xinès, sota un ecosistema autoritari, la rutina estricta i l'autocensura es potencien fortament. Aquestes dues forces restrictives també són presents, però, als mitjans occidentals, encara que de manera molt més tènue i subtil.

Quins efectes ha tingut l'eclosió d'Internet en la relació entre censura i periodisme? Encara que ha obert alguns nous canals, podríem considerar que el periodisme digital, a grans trets, ha potenciat la censura xinesa. Abans, quan una notícia en un diari de paper generava polèmica entre la població o desvelava una veritat incòmoda —ja fos intencionadament o de manera accidental—, la censura *a posteriori* era molt complicada, ja que les autoritats havien de recórrer tots els quioscos per retirar el diari en qüestió. Poc es podia fer per recuperar els exemplars que ja s'havien venut, o els que circulaven de sotamà.

Ara tot aquest procés de censura *a posteriori* és extremadament senzill. Només cal esborrar o editar la notícia en qüestió directament a la pàgina web. Es pot rastrejar fàcilment si existeixen còpies de la notícia en altres portals. Potser alguns usuaris seran capaços de trobar la informació eliminada, però el procés es torna molt més difícil. Gràcies a aquesta facilitat tècnica, la censura és més pensada a actuar que

abans. Com està passant a la resta del món, els governs es tornen més sensibles a les polèmiques de les xarxes socials, i, en molts casos, actuen de manera precipitada per solucionar aquest soroll a curt termini. El govern xinès ho fa a la seva manera.

Per què el govern xinès censura? Perquè és un govern autoritari és la resposta òbvia. Però no és una explicació satisfactòria ni completa. Abans ja hem parlat de l'empremta de conservadorisme polític que regeix el Partit Comunista Xinès actual, on el valor suprem és l'estabilitat en totes les esferes. Aquesta, segons l'argumentari del govern, només es pot aconseguir mitjançant el monopoli del poder del Partit. Trencar-lo seria trencar amb dos processos que tant el govern com els ciutadans xinesos consideren claus per entendre la Xina actual i el seu ascens com a potència: la unitat nacional i el desenvolupament econòmic.

La por històrica a la divisió que durant segles ha acompanyat els xinesos no ha desaparegut. El trencament nacional del segle XIX i part del segle XX —en bona part a causa de poders externs— és l'exemple més recent d'aquesta disgregació. El mite fundador del Partit Comunista Xinès és la recuperació d'aquesta unitat de país —un mite cert i alhora ple de matisos. El segon gran èxit del Partit ha estat el desenvolupament econòmic que ha portat la Xina a ser la segona potència mundial. Tota la població del país ha experimentat modernitzacions que han modificat radicalment la seva qualitat existencial, els seus salaris i el seu estil de vida. La majoria han estat positives.

L'argumentari del poder xinès és que sense el Partit no s'hauria pogut aconseguir això i, per tant, sense el Partit no podrà continuar i consolidar-se. Un país unit i una economia forta. Seguint aquesta lògica, si algú intenta reduir o destruir el poder del Partit des d'algun àmbit, com per exemple el periodisme, ha de ser aturat. El Partit —i tot el que implica— és un valor superior a la llibertat de premsa i a la llibertat d'expressió.

La intensitat i l'escrutini a l'hora de cercar les «forces enemigues» del Partit han variat segons el moment històric. Si durant la presidència de Hu Jintao, el president anterior a Xi Jinping, semblava que aquesta vigilància es relaxava i els límits es flexibilitzaven, amb Xi el control s'ha fet més estret, especialment en l'esfera mediàtica. És un fenomen que ningú té clar si serà permanent i progressiu, o simplement circumstancial.

Hem estat parlant de la cara nacional dels «perills» del periodisme xinès, però també hi ha una cara «global» que ens pot resultar més coneguda. Està vinculada, bàsicament, a l'impacte que Internet ha tingut en l'àmbit del periodisme. Per competir en l'atracció de visites, múltiples mitjans xinesos s'han llençat a tàctiques de buscar el clic fàcil, repetir vídeos banals o, fins i tot, inventar-se notícies. És un àm-

bit diferent del de la propaganda: de fet, en molts casos, el govern ha hagut d'actuar davant rumors falsos sobre crims o assumptes socials polèmics, que no afectaven directament les autoritats però podien generar violència o rebombori.

Els exemples d'aquest periodisme sensacionalista són múltiples. Fa poc, la revista *The New Yorker* treia un reportatge on parlava del popular *College Daily*, un diari digital xinès enfocat als estudiants a l'exterior, que acumulava molts d'aquests problemes. Els editors d'aquest mitjà confessaven, fins i tot, haver-se inventat notícies lacrimògenes i sensacionalistes —una conversa entre un dels periodistes i un refugià sirianès, per exemple— per atreure clics. El periodisme xinès, en aquest cas, no se subordina a la política, sinó al lucre i a l'èxit empresarial.

Aquests portals sensacionalistes i la resta de la premsa xinesa no funcionen de manera separada. En compartir un ecosistema, l'auge dels uns afecta els altres. El «periodisme crític» xinès, que havia vist l'arribada d'Internet com una nova via per estendre i difondre les seves investigacions, ara veu que ha de batallar tant amb les autoritats polítiques com amb els clics dels usuaris. Si, gràcies a les reformes econòmiques dels anys vuitanta, el mercat va obrir un espai essencial perquè apareguessin els mitjans més combatius de la Xina —ja que així es deslliuraven del control total de l'Estat—, ara aquest paper estrictament benèvol del capitalisme sembla estar més en dubte.

Més mercat potser va significar menys propaganda política, però no és segur que, ara mateix, més mercat representi més periodisme d'investigació. La guerra bruta dels clics a Internet s'ha combinat, a més, amb un deteriorament de les condicions de treball i els salaris dels periodistes. Això afecta especialment els més joves. L'idealisme que poden tenir a la universitat xoca amb els límits de l'Estat i amb la precarietat del mercat.

Fa uns mesos, per exemple, vaig sopar amb una noia xinesa que havia estudiat periodisme al seu país i després havia marxat a cursar un màster a Europa. Ja quasi havia acabat els seus estudis i li vaig preguntar què volia fer en el futur. Em va dir, sense pensar-s'ho dues vegades, que treballaria en la comunicació d'alguna gran empresa. La majoria dels seus companys tenien plans similars. Pocs veien la professió periodística com un futur realista. La seva resposta em va deixar un regust estrany. No hi havia gaire diferència entre aquesta conversa i moltes de les que havia tingut, anys enrere, amb els meus companys de la Facultat de Periodisme a Barcelona.

QUIN PAPER TENEN ELS CORRESPONSALS A LA XINA?

Fins ara ens hem fixat en els periodistes xinesos que treballen a la Xina. Però també hi ha una minoria molt influent que informa sobre aquest mateix terreny: els

corresponsals estrangers. Aquests també experimenten la censura i la vigilància —encara que de manera i en grau diferents—, mantenen visions variades sobre com han d'informar sobre la Xina i tenen un paper important no només de cara a la societat xinesa, sinó especialment en relació amb les seves respectives audiències nacionals o internacionals.

La censura i l'autocensura també afecten els corresponsals, però ho fan de manera diferent. Les pressions externes no determinen el que un pot escriure, sinó que imposen límits en el moviment i en les fonts. Els periodistes estrangers, per exemple, no poden viatjar sense autorització i acompanyament governamental al Tibet. Si intenten fer la seva feina a Xinjiang, la vigilància personal i les limitacions de moviment són inescapables —la meua pròpia experiència viatjant l'any passat a aquesta zona com a turista em va fer veure aquest control exhaustiu, que amb els periodistes s'extrema encara més.

D'altra banda, moltes fonts expertes o a peu de carrer es veuen coartades a l'hora de parlar amb corresponsals, bàsicament per evitar-se problemes inesperats. Un antic periodista a la Xina m'explicava fa mesos, per exemple, com li havia resultat quasi impossible que algun expert xinès en reforestació respongués a les seves sol·licituds d'entrevista. El tema del qual volia escriure no era crític amb el govern xinès, ans al contrari: l'enorme reforestació que està duent a terme Pequín està essent un èxit i un exemple per a altres països. Però la desconfiança respecte del corresponsal, encara que fos en relació amb un assumpte positiu, feia que moltes possibles fonts prenguessin la precaució de no establir contacte, per si de cas.

La mesura definitiva que el govern xinès pot aplicar sobre un corresponsal si vol aturar el seu treball és no renovar-li el visat. Això succeeix en poques ocasions. Hi ha periodistes que fa dècades que viuen a la Xina i mantenen una línia informativa molt crítica, però segueixen allà. Els últims casos pels quals no s'ha renovat el visat han estat vinculats a exclusives o opinions polèmiques sobre el conflicte a Xinjiang, o en relació amb informacions sobre fortunes i corrupció d'alts dirigents del Partit o les seves famílies.

A banda d'aquesta censura, hi ha l'autocensura. Aquesta té diferents graus i manifestacions. El mateix terme d'autocensura és polèmic i flexible. A cap periodista li agrada que es posi en dubte la seva llibertat de paraula. Però l'autocensura existeix, ja sigui a la Xina o a Occident —per motius i en grau diferents. Hi ha causes específicament xineses. Un periodista es pot autocensurar, per exemple, per no posar en perill una font o una amistat. Pot ser que tingui una informació, dada, experiència o comentari que sigui d'interès periodístic, però decideixi no utilitzar-la en la seva producció informativa per evitar problemes a les seves fonts. En el meu cas,

com a periodista, m'he vist afectat molts cops per aquesta autocensura. He considerat que evitar posar en problemes algú —encara que al final no fos així— era quelcom molt més important que la meua producció periodística. Hi ha informacions que he publicat sense esmentar el nom de la font o, fins i tot, reduint al màxim les dades de context que la poguessin identificar. En alguns casos, directament no he fet pública la informació. Per si de cas.

L'autocensura dels corresponsals, però, no només es produeix per protegir les fonts. També pot estar generada per por que les autoritats xineses decideixin no renovar el visat anual del periodista. En altres casos, també hi poden intervenir motius econòmics. Fa uns anys, unes investigacions sobre corrupció d'alts dirigents del Partit dutes a terme per Bloomberg van ser paralitzades, no degut a cap límit físic imposat per les autoritats, sinó perquè aquesta empresa temia perdre el lucratiu negoci de terminals d'informació financera que moltes companyies xineses utilitzen.

Malgrat la censura, el corresposnal té un marge d'actuació molt més ampli que el del periodista xinès. Això no vol dir que tots els periodistes estrangers actuïn de la mateixa manera. Les autopercepcions dels corresponsals són variades. Tots es veuen a si mateixos com a periodistes objectius i rigorosament professionals. Però els objectius que associen a la seva professió són diversos.

En un extrem, per exemple, hi ha corresponsals que es veuen com a «activistes per la llibertat universal». El seu discurs compromès amb la democràcia liberal i els drets humans fa que la seva interpretació de la realitat estigui supeditada a aquests dos valors. El seu objectiu principal és el canvi de règim i, per tant, prioritzaran les veus dels actors que actuen en aquesta direcció. A vegades les seves anàlisis són més idealistes que realistes. Un exemple que sempre genera molts somriures a Internet són les portades de *The Economist* —encara que el contingut dels seus articles no sigui tan partisà. Segons aquestes, ja fa anys que el Partit Comunista hauria d'haver caigut i que l'economia xinesa hauria d'haver-se col·lapsat.

Aquesta visió d'«activistes per la llibertat universal» no és, però, la més habitual entre els corresponsals occidentals a la Xina. Una postura més comuna és la de ser un contrapès a la propaganda governamental i actuar com allò que s'ha anomenat *watchdog* del poder. Encara que aquest periodisme no prengui un partit exprés en contra del govern xinès, el seu sentit de l'equilibri informatiu fa que prioritzi les visions crítiques en contra d'aquest, sota l'argumentari que la veu poderosa del Partit Comunista ja té suficients i rics canals per expressar-se. Sol identificar un «bàndol dèbil» —cosa, en alguns casos, no tan clara— i, de manera subtil, prioritzar la seva interpretació dels fets. Un exemple recent són les manifestacions d'aquest estiu contra el govern de Hong Kong. En la major de les protestes que es

van produir, quasi la totalitat dels periodistes occidentals van donar per bona la xifra de dos milions de persones d'assistència que van oferir els mateixos convocadors de la manifestació. En quina altra protesta s'hauria donat per bona aquesta xifra, sense contrastar-la o posar-la en dubte? Si hom llegeix informacions actuals que recordin aquella manifestació, la xifra dels dos milions ja ha quedat fixada com una «realitat», encara que sigui extremadament dubtosa. Aquest és només un exemple de l'equilibri autoimposat que bona part dels corresponents occidentals veuen com a funció pròpia —i que acaba deformant, gota a gota, la imatge general de la Xina que transmeten.

La funció de *watchdog* del poder que s'atribueixen tampoc és neutral. Això no vol dir que sigui pitjor o negativa, sinó, simplement, que parteix d'una sèrie de valors que poden entrar en contradicció amb altres maneres lícites de fer periodisme. La supervisió constant del poder i les seves contradiccions, per exemple, deixa clar que es prioritza el valor de la transparència per sobre d'altres com el de l'estabilitat. Dedicar els esforços periodístics a buscar exclusives sobre els errors o les considerades males pràctiques del govern, d'altra banda, és temps que no es dedica a realitzar una anàlisi a fons dels canvis que estan succeint en l'economia i en la societat xineses. No estic dient que una posició sigui moralment superior a l'altra. El que apunto és que, encara que a vegades no ens ho plantegem, hi ha diverses maneres de fer periodisme a la Xina. Prioritzar uns valors és reduir-ne uns altres; prioritzar uns temes és deixar-ne altres al calaix. No es pot tenir tot.

Però, alhora, s'obren diverses opcions. Fins ara només he explicat la visió dels periodistes xinesos i els periodistes occidentals. Però, i els periodistes dels països en desenvolupament? O els de nacions asiàtiques desenvolupades, com el Japó, Singapur o Corea? Actuen igual que els dels Estats Units? Quan treballava a la Xina, una de les coses que més em sorprenien era la varietat de nacionalitats que podia trobar a les rodes de premsa. Podia veure des de periodistes indis fins a reporters nord-coreans o corresponents sudanesos. Tots pensaven igual sobre la seva professió? Estic segur que no.

Molts cops, em temo, equiparem els principis del periodisme anglosaxó amb els principis del periodisme mundial. Tendim a pensar que tot bon periodisme ha d'aspirar a imitar-lo. No hi ha dubte que als Estats Units i al Regne Unit hi ha les millors publicacions del món. Però això no evita que també estiguin atrapades en la seva pròpia cultura, en els seus propis interessos nacionals i en els seus propis valors i prejudicis. En alguns casos, estar fora de l'esfera de la tradició i la història anglosaxona pot ser un valor afegit. ¿No podem estar més ben equipats en el nostre

cas —i en el cas d'altres països que han passat per dictadures— per a interpretar els matisos i complexitats d'un sistema autoritari com el xinès?

Deixar-se arrossegar pel periodisme anglosaxó també és deixar-se arrossegar pels temes que ells prioritzen per pur interès nacional. Un exemple recent bastant clar és el concepte de «deutes trampa» en relació amb la Nova Ruta de la Seda xinesa. Abans que els mitjans estatunidencs parlessin d'aquest concepte —alhora que també ho feia el Departament d'Estat a Washington—, quasi ningú assenyala aquest fenomen com un dels perills de la Nova Ruta de la Seda. El concepte de «deute trampa» pot sonar sexy, però no resisteix una anàlisi rigorosa —una conspiració xinesa per endeutar massivament països amb l'objectiu de quedar-se els seus actius va en contra de l'ambició de lideratge global a llarg termini que és la Nova Ruta de la Seda. Això no ha evitat que mitjans de tot el món hagin repetit aquest concepte sense parar, simplement perquè abans ho havien fet els mitjans dels Estats Units.

Informar d'una manera o una altra sobre la Xina no és una acció sense conseqüències polítiques. La resta del món s'informa sobre aquest país, bàsicament, a través dels corresponsals. És veritat que hi ha canals més directes, com les xarxes socials, les amistats o la pròpia vivència personal, que també tenen influència. Però el paper principal el segueixen tenint els mitjans de comunicació.

Fins ara, en el nostre cas, hem vist la Xina com una realitat llunyana i curiosa, però, en el fons, no decisiva. Això pot canviar amb l'expansió cap a Europa que està duent a terme Pequín. El paper de la Xina en el nostre continent és cada cop més important. Ja no es redueix simplement a rebre productes barats des de l'altra punta del món. Tindrà conseqüències polítiques, econòmiques, culturals i de relacions internacionals. Tinc la sensació que, en pocs anys, el factor xinès serà una de les principals discussions entre els candidats a les eleccions europees —cosa que també s'estendrà a l'àmbit nacional.

La percepció que els corresponsals generin sobre la Xina en les seves societats —d'amistat, de por, d'escepticisme, d'obertura— influirà en aquest nou terreny polític eurasiàtic. És probable que molts corresponsals no tinguin al cap un pla o estratègia sobre com volen presentar la Xina en les seves informacions. Però que no ho tinguin en compte no vol dir que, inconscientment, no transmetin una imatge concreta. El periodisme no està al marge de la geopolítica mundial. Les reaccions d'obertura, competició, cooperació o xenofòbia tindran una estreta vinculació amb com aquestes societats veuen la Xina. I com la veuen, ja ho hem dit, és feina principal dels corresponsals.

Puc posar un exemple. Fa uns mesos, escrivint un article sobre les relacions entre la Xina i Europa, un mitjà em va proposar un títol on s'acusava Pequín d'«enverinar» la Unió Europea. M'hi vaig negar: la Xina i els xinesos no són un *alien* extern que ens vol destruir. La relació entre ambdues potències pot generar problemes i tensions. Però «enverinar» té unes connotacions i un missatge obscurs molt clar. Em pregunto si haurien utilitzat el mateix verb per explicar les tensions que ha generat el fenomen dels refugiats arreu d'Europa.

Si volem imaginar un futur col·lectiu entre la Xina i nosaltres, hem d'afrontar tots aquests dilemes. Des dels problemes comuns en l'àmbit del periodisme, com el sensacionalisme o l'obsessió pel clic, fins a la construcció de la imatge que ens creem els uns dels altres. No és cosa fàcil: no pensem igual i estem immersos en una batalla de relats. El món unipolar de fa unes dècades era més senzill. Ara ens hem d'esforçar per entendre l'altre si volem buscar allò que ens és comú. Per a competir i alhora per a negociar. Per a conviure i, si pot ser, per a cooperar.

És una tasca molt complicada. És una tasca molt inestable. És la tasca del segle XXI. ☺

BIBLIOGRAFIA

- FOREIGN CORRESPONDENTS CLUB OF CHINA (2019): *Under Watch: Reporting in China's Surveillance State*, FCCC.
- HAN, Zhang (2019): «The “Post-Truth” Publication Where Chinese Students in America Get Their News», *The New Yorker*.
- KUO, Mercy A. (2017): «China's Media Market Competition», *The Diplomat*.
- OSNOS, Evan (2015): *Age of Ambition*, Farrar, Straus and Giroux.
- QIN, Bei; STROMBERG, David; WU, Yanhui (2018): «Media Bias in China», *American Economic Review*.
- REPNIKOVA, Maria (2017): *Media Politics in China*, Cambridge University Press.
- (2017): «Thought Work Contested: Ideology and Journalism Education in China», *The China Quarterly*.
- TONG, Jingrong (2017): «The Taming of Critical Journalism in China», *Journalism Studies*.
- YUAN, Zeng (2017): «Detached Disseminator, Populist Watchdog and Facilitative change Agent: The Professional Role Perception of Foreign Correspondents in China», *Journalism*.